

DIMINUTIVE AND AUGMENTATIVE SUFFIXES IN THE ROMANIAN LANGUAGE. SPECIAL ATTENTION PAID TO THE TOPONYMS OF BISTRA AND SEBEȘ VALLEYS (CARAȘ-SEVERIN COUNTRY)

Diana Boc (Sînmărghișan)

“Victor Babeș” University of Medicine and Pharmacy, Timișoara

Abstract: The main source of toponym formation remains the common language vocabulary and, since for every language, word formation is an important means of vocabulary enrichment, this affirmation must be also applied to the toponymy field. The current paper continues its journey by analysing place names based on appellatives, anthroponyms or toponyms formed with the help of suffixes. There are numerous such toponyms in the area of the beautiful Bistra and Sebeș valleys; that is why we will limit our discussion to the diminutive and augmentative derivation. Whether there is or whether there is no immediate objective report between the derivative content and the form the object is expressed in, the main function of these derivatives remains that of linguistic differentiation. The category of diminutive and augmentative derivatives takes up an important place among toponymic derivatives, contributing to a better knowledge of toponymic etymology, but also helping to more precisely establish the age of the primary toponyms which constituted the derivation basis.

Keywords: derivation, diminutive, augmentative, toponymy, Bistra and Sebeș Valleys.

Introducere

Am arătat în demersurile anterioare cum denomiția topică scoate la iveală stări interioare, interpretări subiective, constatări cu ajutorul cărora este rescrisă pas cu pas istoria unei comunități și a limbii pe care o vorbește.

Lucrarea de față își continuă periplul propunându-și spre analiză numele de locuri care au la bază apelative, antroponime sau toponime formate cu ajutorul sufixelor. Astfel de toponime sunt numeroase în arealul frumoaselor văi Bistra și Sebeș, de aceea vom limita discuția noastră la derivarea diminutivală și augmentativă. Pe lângă sensul de „obiect mic”, diminutivele ne comunică printr-un singur cuvânt și sentimente de dragoste, de simpatie, de compătimire, iar augmentativele, pe lângă sensul de „obiect mare” ne produc stări sufletești negative, de dispreț, de dezgust etc. Această nuanță afectivă mărește gradul de expresivitate a derivatelor respective, atribuindu-le o anumită funcție stilistică, iar în această situație nu mai avem a face cu diminutive și augmentative proprii-zise, ci cu diminutive și augmentative formale, false, aparente (v. discuția referitoare la acest aspect la Frățilă 2002, p. 190-192).

Derivarea în toponimie

Din punct de vedere lingvistic se poate spune că toponimia este dependentă de sistemul limbii comune fie în mod direct, fie indirect prin intermediul antroponimelor.

Sursa principală a formării toponimelor va rămâne lexicul comun al limbii și, cum pentru orice limbă, formarea cuvintelor este un mijloc important de îmbogățire a vocabularului, această afirmație trebuie aplicată și în domeniul toponimiei. Cu privire la acest fapt Gh.

Bolocan sublinia: „Încadrarea toponimiei unui teritoriu în sfera limbii comune, căreia îi aparține terminologia entopică, este esențială pentru determinarea structurilor toponimice și în același timp pentru o justă rezolvare etimologică a numelor de locuri” (Bolocan, Șodolescu-Silvestru 1995, p. 67), Mile Tomici împărtășind aceeași idee „procesul de toponimizare a apelativelor nu se realizează cu sufixe și prefixe specifice, ci tot cu cele folosite în derivarea cuvintelor comune” (Tomici 2006, p. 343).

În lingvistica românească, importanța formării cuvintelor a fost adeseori subliniată, arătându-se, pe bună dreptate, că ea reprezintă unul dintre capitolele cele mai importante ale unei limbi, întrucât se poate vedea aici mecanismul însuși al creației lexicale sau felul în care procedează o limbă pentru a-și crea elemente noi, dotate cu sensuri noi. Dovezi ale atenției speciale de care s-a bucurat și se bucură la noi formarea cuvintelor sunt numeroase¹.

Sigur că părerile lingviștilor nu pot fi în unanimitate aceleași, iar dacă pentru unii atât apelativele cât și toponimele provenite de la apelative ar fi supuse acelorași legi de dezvoltare a limbii², pentru alții deosebirile formale sunt evidente, toponimia prezentând interes doar dacă se detașează net de limba comună³. Diferența dintre numele propriu și apelativ intervine în primul plan, al mesajului, după Alan Gardiner: „numele propriu posedă facultatea de a desemna ceva, singularizând în același timp, pe când numele comun are dubla facultate de a însemna și de a desemna ceva”⁴. Așadar, deosebirea dintre numele propriu și apelative rezidă în funcția de individualizare și identificare a celui dintâi care denumește un singur obiect, spre deosebire de apelativ care numește o unitate ce include mai multe obiecte.

Derivatele diminutive și augmentative

Dacă în momentul creării numele de locuri respectau criteriul obiectivității (un element real fiind prea evident pentru comunitate constituia punctul de plecare în formarea toponimului), pe măsura trecerii timpului acest criteriu va pierde teren în favoarea celui subiectiv (v. Graur 1972, p. 93). De multe ori ideea de „minor” respectiv „major” pe care aceste derivate toponimice ar trebui să o exprime nu corespunde realității geografice. Este cazul numelor de locuri derivate al căror nume topic de bază nu există în nomenclatura geografică. În astfel de situații, fie toponimul primar a existat cândva, dar a dispărut cu timpul, fie, din motive uneori greu de stabilit, apelativul a circulat sub aspectul lui diminutival, aceste diminutive fiind considerate diminutive autentice⁵. Referindu-se la acest aspect, Iorgu Iordan remarca existența a trei categorii de derivate diminutive: diminutive propriu-zise, diminutive ca mijloc de

¹ Amintim aici doar câteva lucrări de referință, printre care celebra monografie *Sufixe românești*, București, 1916, datorată lui G. Pascu, precum și cele 6 volume de *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română* (București, 1959-1972) și, mai ales, amplul tratat *Formarea cuvintelor în limba română* (vol. I: *Compunerea*, vol. II: *Prefixele*, vol. III: *Sufixe*). De menționat este și lucrarea lui Nicolae Drăganu, *A roman szoösszetétel, Bistița*, 1906, care a apărut și în traducere românească sub titlul *Compunerea cuvintelor în limba română*, Timișara: Editura Amfora, 1998, o altă lucrare de referință ar fi aceea semnată de Sergiu Drincu, *Derivarea cu prefixe de la latină la română*, Timișoara: „Amfora”, 1998, precum și de Viorica Goicu, *Derivarea cu sufixe neologice în româna contemporană*, Timișoara: Augusta, 2002, preocupările de acest gen neoprinde-se aici.

² Cu privire la evoluția toponimelor și a apelativelor Albert Dauzat *Noms de lieux*, Paris, 1947, p. 53 spunea că „toate cuvintele, nume de locuri au evoluat după legile foneticii specifice fiecărei regiuni”.

³ Jerzy Kuryłowicz. 1956. *La position linguistique du nom propre*, în *Onomastica*, Wrocław, p. 4, apud Viorica Florea. 1970. *Derivatele toponimelor în raport cu cele ale apelativelor în română*, în *Actele Congresului Internațional de Filologie Romanică*, vol. II, București, EA, p. 1138.

⁴ Alan Gardiner, *The theory of proper names. A controversial essay*, London, 1940, apud Viorica Florea, *op. cit.*, p. 1138.

⁵ V. Adela Stancu, *Toponime diminutive*, în SCO, 2002, nr. 7, p. 197, cf. și discuția referitoare la acest aspect la Frățilă 2002, p. 189-190.

diferențiere lingvistică, diminutive care indică relația spațială dintre două obiecte (Jordan 1963, p. 479).

Sistemul derivativ al limbii române cuprinde un inventar de 223 de sufixe pentru redarea *diminutivării* (v. Carabulea, 1975, p. 335) dintre care doar o parte s-au dovedit a fi productive în toponimia localităților anchetate:

- Sufixul *-el*⁶ (fem. *-ea*, pl. *-ei*, *-ele*): **Bourelu** (Zer), *Stâna de la Bourel* (Zer) (< s. dim. *bourel* < s. *bour* + suf. *-el*); **Brădețelu** (Bor), *Izvoru Brădețelului* (Bor) (< s. *brădet* sau din top. **Brădet* + suf. *-el*); **Ciobel** (Ciut) (< s. dim. *ciobel* < s. *ciob* + suf. *-el*); **Cireșel** (OR), **Cireșelu** (Cir), *Drumu de la Cireșelu* (Cir), *Strada Cireșelu* (Cir) (< top. *Cireșu* + suf. *-el*); **Cocinel** (Zăv) (< top. *Cocinu* + suf. *-el*); **Cornuțel** (TRu) (< s. *cornuțel* + s. *cornet* + suf. *-el*); **Runcurelu** (Măg), **Runcurel** (Mal) (< s. *runcurel* < s. *runc* + suf. *-el*); **Ogășelu** (Cic) (< s. *ogășel* < s. *ogaș* + suf. *-el*); **Olănelu** (Bor) (< top. *Olanu* + suf. *-el*); **Sebeșel** (Bor) (< hidronimul *Sebeș* + suf. *-el*); **Ciocănei** (Var) (< s. dim. *ciocănel* (pl.) < s. *cioc* + suf. *-ei*); **Frăsinei** (M) (< s. dim. *frăsinel* (pl.) < s. *frasin* + suf. *-ei*); **Grunigei** (Bor) (< s. dim. *grunigel* (pl.) < s. *grui* + suf. *-ei*); **Muchia Frăsânelor** (M) (< s. dim. *frăsinel* (pl.) < s. *frasin* + suf. *-ei*); **Fântânele** (M) (< s. dim. *fântânea* (pl.) < s. *fântână* + suf. *-ele*); **Runcurele** (Măg) (< s. dim. *runcurel* (pl.) < s. *runc* + suf. *-ele*).
- Sufixul *-eț*⁷: **Gruhețe** (Cic) (< s. reg. Ban. *gruheț* (pl.) < *gruñ* + suf. *-eț*).
- Sufixul *-ice*: **Măgulicea** (Măg) (< s. reg. *măgulice* < s. *măgură* + suf. *-ice*); **Păduricea** (M) (< s. dim. *pădurice* < s. *pădure* + suf. *-ice*);
- Sufixul *-eauă*: **Vărățicea** (Bor) (< top. *Văraticea* + suf. dim. *-ea(uă)* (< lat. *-ella*).
- Sufixul *-iță*⁸: **Balotița** (Măr), (PoiMr) (< top. *Balota* + suf. *-ița*); **Barnița** (PoiMr), *Pârâu Barnița* (PoiMr) (cf. sl. *Brenica* < **brūn* + suf. *-ica*, specific hidronimelor); **Bârlovița** (M) (< top. *Bârlova* + suf. *-ița*); **Borlovița** (Bor), (M), *Culmea Borloviței* (TRu), *Dosu Borloviței* (Bor), *Fața Borloviței* (Bor), *Gura Borloviței* (Bor) (< top. *Borlova* + suf. *-ița*), *Valea Bucovița* (Bcv), (Băț), *Pârâu Bucovița Mică* (Bcv) (cf. top. scr. *Bukovica* < s. *bukovica* dim. < adj *bukov* + suf. *-ița*); **Calovița** (Glb), (Obr) (< top. *Calova* + suf. *-ița*); **Colibița** (M) (< s. *colibiță* < *colibă* + suf. *-ița*); **Cremenița** (Glb) (< s. *cremeniță* < *cremene* + suf. *-ița*); **Dumbrăvița** (M) (< s. *dumbrăviță* < *dumbravă* + suf. *-ița*); **Gemenița** (Băț) (< top. *Geamăna* + suf. *-ița*); **Gorița** (TRu) (< antrop. *Goriță* < antrop. *Gore(a)* + suf. *-ița*); **Măloșița** (Bor) (< top. *Măloasa* + suf. *-ița*); **Poieniți** (VB), *Pârâu Poieniței* (Bcv), *Valea Poieniței* (Bcv) (< s. dim. *poieniță* + suf. *-ița*); **Poroșița** (M) (< adj. *poroș* + suf. dim. *-ița*), **Racovița** (Iaz) (< top. *Racova* + suf. *-ița*); **Ruschița** (RusM) (< top. *Rusca* + suf. *-ița*); **Zlăgnița** (Bor) (< top. *Zlagna* + suf. *-ița*).
- Sufixul *-ior*⁹: *Valea Mălingiorului* (Bcv) (< top. *Malingea* + suf. *-ior*); **Cărpiniori** (Zăv) (< s. *cărpinior* < *carpen* + suf. *-ior*); **Hodincior** (M) (< top. *Hodințu* + suf. *-ior*); **Remecior** (Bcv) (< top. *Remetea* + suf. *-ior*).
- Sufixul *-ișor/-ișoară*: **Cornișor** (Băț), *Muchia Cornișorului* (Bcv) (s. dim. *cornișor* < *corn* + suf. *-ișor*); *Izvoru Crucișoarelor* (Bor) (s. dim. *crucișoară* < *cruce* + suf. *-ișoară*); **Mânzișor** (M) (< top. *Mânzu* + suf. dim. *-ișor*); *Muchia Codrișorului* (M) (s.

⁶ Pentru valorile acestui sufix, cf. Rodica Suflețel-Moroianu. 1990. *Aspecte ale derivării cu sufixe în toponimia bănățeană*, în SO, V, p. 283-285. Vezi și Pătruț 2005, p. 58-60.

⁷ Vezi Pătruț 2005, p. 127-128.

⁸ Pentru valorile acestui sufix, cf. Suflețel-Moroianu 1990, p. 285-286.

⁹ Idem, p. 289.

dim. *codrișor* < *codru* + suf. *-ișor*); *Scărișoára* (Cir), (Mal), (VB), (Zăv) (s. dim. *scărișoară* < *scară* + suf. *-ișoară*); *Târnișioara* (TRu) (s. *târnă* < + suf. *-ișoară*).

- Sufixul *-ui*¹⁰: *Muchia Brăduiului* (M) (s. dim. *brădui* < *brad* + suf. *-ui*).
- Sufixul *-uleț*: *Ciuculețu* (PoiMr) (< s. pop. *ciuculeț* < *cioc* + suf. *-ul(eț)*); *Șuculețu* (Măr), (PoiMr) (< top. *Șucu* + suf. dim. *-uleț*).
- Sufixul *-uț(ă)*¹¹: *Cioaca Plăiuțului* (Prev) (< s. dim. *plăiuț* < *plai* + suf. *-uț*); *Cleanțu Bisăricuței* (M), *Cracu Bisăricuței* (M), *Fața Bisăricuței* (M) (< s. dim. *bisăricuță* < *biserică* + suf. *-uță*); *Deluț* (TRu), *În Deluț* (Zer) (< s. dim. *deluț* < *deal* + suf. *-uț*); *Iezăruț* (Bcv) (< s. dim. *iezeruț* < *iezer* + suf. *-uț*); *Iezuțu* (Obr) (< s. dim. *iezuț* < *iaz* + suf. *-uț*); *Jghebuțu* (Cir), (OR) (< top. *Jgheabu* + suf. *-uț*); *Mărguța* (M), *Mărguța Mare* (M), *Mărguța Mică* (M), *Obârșia Mărguței* (M) (< top. *Marga* + suf. *-uța*); *Pârâu Vărănguț* (Măr) (< top. *Varăngu* + suf. *-uț*); *Pârâuțu Negura* (Var), *Pârâuțu Tongea* (Var) (< s. dim. *pârâuț* < *pârâu* + suf. *-uț*); *Râmnuța* (Glb) (< top. *Ramna* + suf. *-uța*); *Văruțu* (Var), *Pădurea Văruțu* (Var) (< top. *Var* + suf. *-uț*).

Derivate *augmentative* sunt destul de puține în perimetrul localităților anchetate.

- Sufixul *-an*: *Cotu Gropanului* (Bcv), *Gropan* (Bcv), *Gropanu Bucovenilor* (M), *La Gropanu* (Bcv) (< s. aug. *gropan* < *groapă* + suf. *-an*); *Râpanu* (M) (< s. *râpă* + suf. *-an*).
- Sufixul *-oaie*: *Ciuturoaiea* (Obr) (< s. reg. Ban. *ciuturoaie* < s. *ciutură* + suf. *oaie*).
- Sufixul *-oñ*: *Căsoñu lu Ghestă* (M) (< s. reg. Ban. *căsoñ* < s. *casă* + suf. *-oñ*); *Coasta Pietroñului* (TRu), *La Pietroaie* (Zer), *Pietroñu Turcului* (TRu) (< s. aug. *pietroñ* < s. *piatră* + suf. *-oñ*).
- Sufixul *-oc(-og)*: *Obârșóg* (Băț) (< s. *obârșoacă* < *obârșie* + *-oacă*, prin schimb de sufix: *-oc* (fem. *-oacă*) > *-og*; *Șuieróc* (Mal) (< s. *șuier* + suf. *-oc*).

În prezentarea originii sufixelor *-ac*, *-ec*, *-ic*, *-oc*, *-uc*, Finuța Asan¹² aduce în discuție faptul că în română, pe lângă seria sufixelor în *-c*, există și o serie a sufixelor în *-g*: *-ag*, *-eg*, *-ig*, *-og*, *-ug*, acest paralelism fiind cunoscut și în limbile slave. Sufixe românești din această ultimă serie au fost tratate în mod diferit de specialiști. Astfel, Alexandru Philippide (Philippide 1894, p. 149-150) îl separă pe *-ac* de *-ag* și pe *-uc*, despre care crede că e latin (Philippide 1894, p. 63), de *-ug*, slav (Philippide 1894, p. 50). De asemenea, Ovid Densusianu este de părere că *-oc* și *-uc* sunt sufixe diferite de *-og* și *-ug*, primele, latinești, ultimele slave (Densusianu 1901, p. 160). Pentru mai multe detalii privind acest aspect, cf. Viorica Goicu, *Originea și semnificațiile sufixului regional -oc*, în *Lucrările celui de-al XII-lea simpozion național de dialectologie*, Baia Mare, Editura Universității de Nord, 2006, p. 305-315, reluat în idem, *Cercetări de onmastică istorică*, Timișoara, Ed. Artpress, 2008, p. 65-67.

Concluzii

Din punct de vedere structural sau tipologic se poate observa că toponimele noastre au la bază un apelativ pe care îl numesc fie direct, fie prin intermediul unui nume de persoană. Numărul foarte mare al apelativelor care, prin onimizare, au devenit antroponime, împiedică determinarea cu exactitate a unei baze antroponimice sau apelative. Cu precădere în toponimia

¹⁰ Cf. articolul lui Emil Suciuc. 1990. *Sufixul onomastic -ui*, în SO, V, p. 57-82.

¹¹ Pentru informații asupra originii sufixului *-uț*, precum și a răspândirii lui pe teritoriul dacoromân, v. Eugenia Contaș, *Sufixul -uț(ă)*, în SMFC, IV, 143 și urm. cf. și Rodica Suflețel-Moroianu, *ibidem*, p. 286-288, v. și Șerban 2013-2014, p. 27-33.

¹² *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, IV, București, 1972 p. 51.

minoră, toponimizarea antroponimelor reprezintă o modalitate importantă de formare a numelor de locuri. Doar printr-o cercetarea atentă în teren a numelor, precum și a documentelor istorice vom putea stabili corect originea acestor toponime.

Existând sau nu un raport obiectiv imediat între conținutul derivatelor și forma în care este exprimat acest obiect, principala funcție a acestor derivate rămâne aceea de *diferențiere lingvistică*. În toponimie, mai mult decât în lexicul propriu-zis, cazul omonimiilor este des întâlnit, fapt ce i-a determinat pe localnici să folosească nu doar criteriul obiectiv în denomiția unui loc, ci și pe cel subiectiv, fără a ține seama de elementul real. Sigur că principala valoare pe care o exprimă sufixele diminutive/augmentative – aceea de „minor”, respectiv – „major” nu a putut fi ignorată, în toponimie remarcându-se categoria diminutivelor/augmentativelor propriu-zise. Dacă într-o zonă restrânsă întâlnim ambele forme ale toponimului (toponimul primar și forma diminutivală) raportul dintre ele ar trebui să fie cel exprimat de valoarea diminutivală/augmentativă a sufixului: localitatea indicată prin diminutiv/augmentativ ar trebui să fie mai mică/mare decât cealaltă.

Categoria derivatelor diminutive și augmentative ocupă un loc important în derivatele toponimice contribuind la o mai bună cunoaștere a etimologiei toponimice, dar și pentru stabilirea cu mai multă exactitate a vechimii toponimelor primare de la care s-au format.

Bibliografie selectivă

Bolocan, Gh.; Șodolescu-Silvestru, Elena. 1995-1996. *Dicționarul entopic al limbii române*, SCO, I, p. 67-101; SCO, II, p. 179-239.

Carabulea, Elena. 1975. *Câteva observații asupra diminutivării substantive pe baza DLR*, în *Cercetări de lingvistică*, XXVI, nr. 4, p. 335-341.

DENSUSIANU, Ovid. 1901. *Histoire de la langue roumaine*, Paris, tome premier: *Les origines*.

FLOREA, Viorica. 1970. *Derivatele toponimelor în raport cu cele ale apelativelor în română*, în *Actele Congresului Internațional de Filologie Romanică*, vol. II, București, EA, p. 1137-1141.

FRĂȚILĂ, Vasile. 2002. *Studii de toponimie și dialectologie*, Timișoara: Excelsior Art.

GOICU, Viorica. 2006. *Originea și semnificațiile sufixului regional -oc*, în *Lucrările celui de-al XII-lea simpozion național de dialectologie*, Baia Mare: Editura Universității de Nord p. 305-315.

GOICU, Viorica. 2002. *Derivarea cu sufixe neologice în româna contemporană*. Timișoara: Augusta.

GRAUR, Al. 1972. *Nume de locuri*. București: EȘ.

IODAN, Iorgu. 1963. *Toponimia românească*, București: EA.

PĂTRUȚ, Ioan. 2005. *Studii de onomastică românească*, Cluj-Napoca: Clusium.

PHILIPPIDE, Alexandru. 1894. *Istoria limbii române*. Vol. I: *Principii de istoria limbii*, Iași.

PITIRICIU, Silvia. 2015. *Derivate cu bază toponimică*:

http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari6/03%20-%20Pitiriciu.pdf.

SUCIU, Emil. 1990. *Sufixul onomastic -ui*, în SO, V, p. 57-82.

SUFLEȚEL-MOROIANU, Rodica. 1990. *Aspecte ale derivării cu sufixe în toponimia bănățeană*, în SO, V, p. 282- 304.

ȘERBAN, Gabriela. 2013-2014. *Sufixul diminutival -uț / -uță în limba română*, în AUT, LI-LII, p. 27-33.

TOMICI, Mile. 2006. *Onomastica sârbilor și a croaților din România*, București: EA.

Sigle pentru localitățile anchetate

Băuțar = (Băț)	Obreja = (Obr)
Borlova = (Bor)	Ohaba = (O)
Bucova = (Bcv)	Oțelu Roșu = (OR)
Caransebeș = (Car)	Poiana Mărului = (PoiMr)
Cicleni = (Cic)	Preveciori = (Prev)
Cireșa = (Cir)	Rusca Montană = (RusM)
Ciuta = (Ciut)	Ruschița = (Rusț)
Cornișoru = (Crn)	Turnu Ruieni = (TRu)
Dalci = (Dlc)	Valea Bistrei = (VB)
Glimboca = (Glb)	Vama Marga = (VMg)
Iaz = (Iaz)	Var = (Var)
Măgura = (Măg)	Voislova = (Vos)
Mal = (Mal)	Zăvoi = (Zăv)
Marga = (M)	Zervești = (Zer)
Măru = (Măr)	Zlagna = (Zg)